

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

Non furtum facies.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

A mos occupauerat: q̄ erāt eccl̄ie sancti Lau-
rentij. Nota ibidez qualiter fuit iudicatus
in locum iude traditoris: sed si hanc penaz
volunt euadere sacrilegi: restituāt p̄mo ab-
latū z postea agāt p̄niam eis p̄scriptā. xij.
q. ij. c. de viro. Que est septem annoz z p̄-
mo anno extra eccl̄iam maneat: sc̄do anno
ante fores eccl̄ie sine cōtione maneat: tertio
anno eccl̄iam intret sine oblatiōe nō mādu-
cans carnes nec bibens vinum: in quarto
anno cōmunionē cū alijs accipiet: z sic vsq̄
ad septimū annum tribus dieb⁹ in hebdo-
moda sine vsu carniū z vini potatiōe ma-
neat penitus.

¶ Non furtum facies.

Artio peccant cōtra illud preceptū
qui cōmittunt furtum in republica:
quod furtū vocatur peculatus. xiiij.
q. iij. c. Quid ergo voluit dñs vbi dicitur.
Peculatus d̄i furtuz de republica. Non sic
iudicat furtū reipublice quō priuate. dicit
glo. sup̄ p̄bo peculatus. q̄ furtuz pecular⁹
cōmittit̄ in re sacra vel religiosa vel publi-
ca. vtz ad. l. iul. pecu. l. j. Illud autē furtuz
de republica potest fieri multis modis. sc̄z
B hē debitā cōitati retinendo vel alia bona
cōitati retinēdo: vel a cōitate bona auferē-
do. ¶ Primo habet fieri furtum in republi-
ca: q̄n res debita cōitati retinet̄ qd̄ est ma-
ius pctm̄ q̄ simplex furtū: qz bonū quanto
cōius tāto diuini⁹. vt ptz. j. Eth̄i. Ergo fur
in re cōi tanto peior est quāto res est cōmu-
nior. Taliter primo peccant qui cōmunem
exactionē diminute persoluit cōmunitati
seu redditus cōmunitati debitos retinent
vi vel fraude: etiā qui dñis suis retinēt cē-
sus annuales vt sunt rustici coloni. Sic eti-
am peccāt q̄ mutuāt a primo pecuniam in
certo termino soluendā z postea negāt et
perjurāt se nihil obligari illi monitori. Ta-
les si faciant maliciā peccant mortaliter: et
sunt sp̄ i pctō mortali. ¶ Sc̄do peccāt cōtra
illud qui bona feudalia tāq̄ p̄pria retinent
vel qui feudū alicuius in aliū dñm transfe-
runt: vel ipsum sine veri dñi consensu dimi-
nuunt. Et d̄i feudū a fidelitate: qz vasallus
debet feudatario p̄stare iuramentū fide-
litis. vt ptz extra de iure iur. c. p̄tatis. Si
aut̄ minuit v̄l transfert in aliū dñm: quō

seruat iuramentū suū. Forma iuramētī ta-
lis est. Juro ego ad sancta euāgelia dei q̄
ammodo z in antea ero fidelis huic sicut
debet esse vasallus dño suo. Tercio peccāt
cōtra hoc qui retinēt rē p̄scriptā quā habet
mala fide: contra illā regulā li. vj. de re. iur.
Possessor male fidei nullo tēpore p̄scribit.
Hoc etiā determinat maḡ Aug. de ancho-
na in summa de eccl̄iastica pt̄ate. q. lxiij. ar-
ti. iij. dicens q̄ om̄i tpe tenet̄ restituere rē
male fidei p̄scriptā. Quia sub illo p̄cepto.
Non furtū facies p̄hibet̄ ois vsurpatio rei
aliene. vtz. xiiij. q. v. §. Itē obijcit̄ quia cū
sit preceptum negatiuum obligat ad semp
ratione qua p̄scriptū: z pro semp ratiōe
qua preceptū: vnde cum tale sit de iure na-
ture v̄l de iure diuino: nulla lege humana
potest tolli. Planū est aut̄ q̄ p̄scriptio lege
humana posita est: q̄ licet p̄ statu reipubli-
ce sit iusta z seruanda in nullo tamē potest
p̄iudicare legi naturali vel diuine. Pessi-
me ergo isti allegant. Hoc habeo ex here-
ditate parentū meoz. Ergo non teneor re-
stituere: quia requiritur q̄ habuerit bona
fide. Sc̄da rō: qz d̄i extra de rescrip. ca. qm̄
vbi d̄i. q̄ omne qd̄ non est ex fide pctm̄ est.
Ideo sinodali iudicio diffinimus: q̄ nulla
valeat p̄scriptio absq̄ bona fide tam cano-
nica q̄ ciuilis cū generaliter sit om̄i cōstitu-
tioni atq̄ p̄suetudini derogatiuū: qd̄ absq̄
pctō mortali non pōt obseruari. Unde opor-
tet q̄ q̄ p̄scribit q̄ in nulla t̄pis parte habe-
at p̄sciaz rei aliene. Sed p̄tra hoc tñ scribit̄
tur. xvj. q. iij. q̄ repeti nō p̄st̄ q̄ triginta an-
nis quiete possident̄. Itēz q̄ iure possidet̄
iuste possidet̄: z si iuste reddere nō tenet̄:
Respōdet̄ ad p̄mū q̄ illd̄ qd̄ bona fide pos-
sides̄ triginta annis reddere nō tenet̄. Ad
secūdū id qd̄ in iure naturali v̄l diuino possi-
des̄ iuste possidet̄ z bñ: s̄z qd̄ possidet̄ iure
positiuo nō sp̄ iuste possidet̄. Multa nāq̄
cōcedit lex ciuilis q̄ p̄ diuinā legē corrigūt.
¶ Quarto peccant retinēdo q̄ oblatiōes z
p̄mitias retinēt: z non dant sacerdotibus.
Nā tales oblationes pastores recipiūt ex
debito. vtz de sta. mo. ca. theodosi⁹. Et sin-
gulariter in q̄tuor festiuitatib⁹. Dicit̄ Tho-
mas z Raymūdus: q̄ oblatiōes offerre est
de necessitate p̄cepti i quatuor casib⁹. p̄i-
x̄ iij

Septimum Preceptum

mus est in cōuētōe vt cū cōcedit alicui fundus aliq̄s: vt determinato tpe certaz oblationē offerat. Sc̄ds est cū aliqd ad hoc est deputatū v̄l pmissum: sicut sunt relicta i testamēto vel grat̄s data iter viuos. Tert̄o ē cū m̄stri ecclie sunt i necessitate p̄stituti q̄ non h̄nt v̄n sustentent̄ imo fm̄ Sanfreduz sacerdos in hoc casu p̄t eos cogere ad offerendū p̄ subtractionē diuioz: q̄ nemo cogit̄ suis stipēdijs militare. ex. de sim. c. Cū sit. 7. c. aplica. Quart̄o casus ē cū est talis cōsuetudo: tenent̄ fideles i aliqb̄ festiuitatibus ad aliq̄s oblatiōes cōsuetas. Ad quā t̄n seruādā nō sunt arctādī ab ip̄o p̄sbytero s̄ ab ep̄o. vt ex. de simo. c. ad aplicā. Subtrahēs ḡ oblatiōes i illis casib̄ cōmittit furtū. Notandū etiā fm̄ Ray. q̄ ecclia non recipit oblatiōes q̄ opprimūt paupes. vtz. xc. di. c. oblatiōes. Recraptorū vtz ex. de rap. c. sup eos. Itē vsurarioz. vtz ex. de vsu. c. q̄ in orb̄. Itē meretricis. 7. p̄p̄t aliorū criminem notoriū 7 horrendū. vtz. xvij. q. iij. c. Adūro. Idē est de violentibus emunitatē. ibidē. Idem etiā est de hereticis publicis 7 excōicato publico. Idem etiā de sacrilego xij. q. ij. c. de viro. Dubitat̄ vtrū recipi debeant oblationes iudeoz ab ecclia. R̄ndet xvij. Si nihil habent nisi de vsura: ecclia recipe nō debet: ne videat̄ pct̄is eoz cōsentire vel cōicare. Et i hoc loquit̄ decretalis ex. de vsu. c. quāto. vbi aūt aliqd h̄nt iusto titulo p̄t ecclia ab eis oblationes debitas exigere faciendo pro septimana anniuersaria 7 hm̄di. Dubitat̄ vtrū liceat religiosis oblatiōes recipe. R̄ndet Tho. ij. q. lxxv. q̄ hoc fit tripliciter. Ano mō sic p̄ dispensationē sacerdotū 7 ecclie. Sc̄do mō si sint ministri altar̄: 7 sic p̄nt recipere oblatiōes sponte factas. Tertio mō si sint parrochie eoz: tūc ex debito p̄nt recipe sicut ecclie rectores. Et de illis oblationibus nota in tertio p̄cepto de celebratiōe sabbati. Quinto mō peccāt p̄tra illd̄ p̄ceptū q̄ retinēt decimas. Et tales cōmittunt furtū. Sc̄do deum offendunt qui hoc precipit̄. Primo in lege naturali sicut ptz de Jacob 7 Abraā vt patet. xvj. q. i. 7 vij. decimas. 7 Gen. xiiij. vbi legit̄ Abraam dedisse decimas melchisedech. Itēz in lege mosayca. vtz. xvj. q. i.

decimas a p̄p̄o sacerdotib̄ ac leuitis esse reddendas diuine legis sanxit auctoritas. Item in lege scripta 7 prophetica. vtz. xvj. q. i. ca. reuertimini. Item in lege canonica xvj. q. i. c. i. Consequunt̄ em̄ duo bona q̄ bene decimas dant. Primo abundantia fructuū: secūdo corpis sanitas: sicut patz. xvj. q. i. ca. decime. Dicit Aug. ibidem. Decime tributa sunt egētium animarū: quia si decimas dederis non solū abundantia fructuū sed etiā sanitatē corpis cōsequeris. Et ecōtra qui nō dāt de pauperant̄. Ideo subdit Aug. ibidē. Dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti: sic etiā sepius infirmatur. Nota q̄ decime sunt duplices. s. prediales 7 personales. Prediales sunt que dātur de pdijs 7 agro 7 c. personales sunt q̄ dant̄ ex artificiali sciētia: militia 7 venatione. vt ptz extra de decimis. ca. ad aplicē. quedā sunt mixte vt de fetibus aialū. Dubitat̄ cuius sunt decime. R̄ndet q̄ sacerdotibus pertinet 7 hoc iure diuio. vtz Bene. xiiij. Abraaz dedit decimas melchisedech sacerdoti dei altissimi. R̄ndet xvij. Filijs leui dedi decimas p̄ ministerio quo seruiūt mihi in tabernaculo federis. Leuit. xvij. Quēs decime terre siue frugibus siue de pomis arborū dñi sunt 7 illa sc̄rificant̄ Deutero. xij. determinat. Itē eccliam extra de decimis. c. ad aplicē. vbi d̄ q̄ decime p̄sonales dāde sunt ecclie parrochiali in q̄ dātes audiunt diuina recipiūt sacra: prediales vero debent̄ illis clericis in q̄z parrochijs pdia sunt p̄stituta. ex. eo. c. qm̄. 7. xvj. q. i. c. laic̄. Naz rō naturalis dicit̄: vt his q̄ p salute toti diuino cultui m̄strabāt: ip̄e populus necessaria m̄strarēt vt honorabil̄ viuerent 7 in quietā mēte dño deseruiret. Et sic receperūt decimas triplici de causa. Primo p̄p̄t sacerdotū sustentationē. de q̄. s. R̄ndet xvij. Sc̄do p̄p̄t sc̄rificatoz oblationē. Tertio p̄p̄t pauperū 7 hospitū receptionē. De q̄ Deute. xiiij. Sed sacerdotes non ui testamēti sunt maioris dignitatis q̄ veteris testamēti ḡ ip̄is de iure diuio magis debent̄ decime q̄ illis. Sed quare est q̄ sacerdotes non accipiūt in partib̄ westphalie 7 alijs multis partib̄ decimas. Respōdet gobol. in chronica sua. q̄ Karolus mas

Agnus in istis partibus decimas mense regie reseruauit; inde est quod laici in partibus istis decimas obtinent aut eas acceperunt ab ecclesia in feudum ut ecclesiam defenserent. Et quoniam hoc faciunt uideant ipsi. Sexto peccat retinendo per modum furti omnes sacerdotes multiplicantes beneficia ecclesiastica in preiudicium ecclesie et pauperum clericorum. Contra quos loquitur Bernardus in epistola ad fulconem dicens. Quicquid propter uictum et uelut furtum est: rapina est. Sed instat illi. Nonne dicitur extra de prebenda. c. De multa prudentia quod honorabiles persone possunt honorari pluribus beneficiis. Respondeo quodammodo doctores super eo. c. quod tales debent facere tantum fructum quot habent beneficia: alias salua conscientia non possunt plura tenere. Sed multi sunt uiri inutiles: imo laici ecclesie in nullo deseruietes: imo contra eam malis moribus pugnantes: sed adhuc instant quod habent dispensationem super pluralitate beneficiorum. Quibus respondetur quod ualeat talis dispensatio de iure fori: non de iure poli. ut patet xvij. q. iij. c. viti. Sed adhuc instant quia licite possunt quia habent vicarios in beneficiis. Quibus respondetur: utinam haberent etiam vicarios in tormentis infernalibus: quia recipiunt fructus illius beneficii pro quo nihil faciunt et metunt ubi non seminant. Dicit Isaias. Maledictus qui congregat domos domini et agrum agro copulat. Ergo a fori qui congregat beneficium beneficio. Sed instant adhuc quod habent exile beneficium et non possunt in uno sustentari. Quibus respondetur. Si beneficium est debile suppleat defectum scribendo: scholares informando: vel sint capellani querendo regnum dei per laudabilem conuersionem. Et hec omnia adiucent sibi de illis. De illis nota in quarto precepto de honore patris spiritualis exempla. Etiam fures sunt illi clerici qui plura habent beneficia curata et non faciunt se statuto tempore ad ordines promoueri. Et illi dicuntur fures reipublice non solum quia furantur et male sibi usurpant bona illa que sunt pro bono communi fidelium deputata: uerum etiam quia a domino furantur aias fidelium quia eas decipiunt et absolutionibus sacramentalibus deludunt. ut dicitur extra de electi. li. vj. c. canon. quod ecclesia parochialis

non debet alicui preferri nisi attigerit. xxv. annis: alias collatio nulla est. Et infra annum debet in sacerdotem promoueri. Alioquin uacat ecclesia ipso iure: hoc autem non extenditur ad collegiatus ecclesias etiam si parochiales extiterint: et sicut tantum ad assumptos ad ipsorum regimen: ut patet extra de elec. c. statutum. li. vj. Ille qui retinet tale ecclesiam non intendens promoueri nisi promotus fuerit tenetur ad restitutionem fructuum preceptorum. ut patet extra de elec. c. missa. li. vj. Septimo peccant retinendo per modum furti omnes monachi et religiosi proprietarii. Qui etiam sunt fures reipublice: et qui assimilantur iude traditori: qui fur erat et oculos habuit. ut patet Iohannis. xij. De illis loquitur Augustinus in regula. Qui rem sibi collatam celauerit: furti iudicio condemnatur. Grauitas huius peccati patet ex tribus. Primo ex figura. Nam populus israeliticus lapidauit nachor qui fuerat furatus de anathemate hiericho. In figura omnium proprietariorum lapidauerunt eum et omnia que eius fuerant consumpsit igne: ut patet Iosue. vij. Secundo ex pena primitiue ecclesie. Nam ananias et saphira sibi modicum retinentes ad uerbum petri morte subitanea sunt perempti: et factus est timor magnus in uniuersa ecclesia. ut dicitur Actuum. v. Ideo dicit Bernardus. Olim inter duodecim erat unus Judas qui fur erat. Utinam nunc inter centum esset unus petrus qui omnia reliquisset. Tertio patet: quod ualde seueriter punitum est uicium proprietariarum sepeliri in sterquilino dicentibus fratribus omnibus. Pecunia tua tecum sit in perditionem: et pisciculis tres anreos cum eo in sepultura: quos occulte habuit. ut patet in. iij. dial. et ponitur extra de statu reg. et monacho. c. cum ad monasterium. Ibi incipit quod proprietarii debent sepeliri in sterquilino cum eisdem uerbis. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Secundus modus furandi est a comitate: uicium auferendo bona mobilia aut immobilia a comitate: quod fit multis modis. Primo acquirendo indebitas exactiones et a subditis extorquendo. Ad cuius euidentiam est sciendum: quod census ille qui fuit ab initio impositus sine dolo et fraude integraliter dari debet: et si quis hoc subtrahit peccat mortaliter. Sed hic distinguendum est: quia aut est

Preceptum Septimum

Certū q̄ talis census seu onus ab initio rei fuit impositus vel nō. Si sit certū tunc q̄le cūq̄ sit onus siue cēsus dari debet q̄ vnusq̄sq̄ in re sua pōt onus ipōnere. Si autē census non sit certus: nescit tñ an licite vel illicite sit institutus: sic peccant recipiētes: q̄a mala fide recipiūt z tenent restituere. vtz p̄ Bern. extra de cētib⁹. Innocenti⁹ tñ dicit q̄ licet ignoret causa cēsus. Si tñ certū sit ipm ab antiq̄ debere solui dari debz vtz de cēf. c. quāto. Sz si dñs vltra cōuenta z statuta aliq̄ spōte ablata nlla pactiōe adhibita vel minis aut coactiōe idirecte recipiat: nō tenet ad restitutionē: sed coacta a se vel a suis directe v̄ idirecte tenet restituere. vt di. xliij. de eulogijs. Indirecte autē cogit fm glo. qñ denegat eis iusticiā v̄ nō defendit vt dz. Sec⁹ tñ est de suis: q̄ res illoz sunt dñi. Ad q̄ dñs tenet ad restitutionē: licet peccet nimis grauādo suos suos: pōt tñ dñs vltra cōsuetū recipere. P̄mo p̄ de fensiōe p̄rie: maxie suoz castroz z locoz: ad hoc em̄ om̄es tenent res suas imp̄tiri z totaliter laborare. xliij. q. iij. c. fortitudo.

Scdo qñ vadit in exercitū indictum ab ecclesia v̄ a p̄ncipe p̄tra hereticos vel paganos: tūc pōt petere subsidiū a subditis. Tertio si i bello iusto capis ex parte sui nec pōt soluere redēptionē nisi graui dāno. Quarto qñ dñs maritat filiā aut filiū suū militē facit. Quinto p̄pter reparationē pontium vel viarū: z quādo iusta causa depaupar⁹ est vel nimis obligatus: vel quia nō habet quod comedat. In talibus casibus tenent subditi dño subuenire. Sed si domin⁹ vult ludere ad aleam vel vltra vires ad vanitatem extendere: z sic de alijs: nō debet propter hoc a subditis aliqd̄ exigere: si fecerit tenet ad restitutionē: z est furtū reipublice. Idem est de officialib⁹ eoz si aliqd̄ extorquet a subditis. s. ne eos incusent apud dominos aut eos defendant cōtra iusticiā furtū faciunt: z tenentur ad restitutionem. Similiter peccāt principes z p̄sides q̄ faciunt exactiōes indebitas in personas aut res ecclesiasticas. De qua nota supra i quarto p̄cepto: in sermone de honore. ¶ Secundo committunt furtum in recipiendo reipublicam p̄ncipes aut cōmunitates imponen

tes de nouo: z sine causa rōnabili theologia z guidagia. Et dicunt pedagia q̄ dantur a transeuntibus in locis cōstitutis a p̄ncipe. Guidagia vero que dantur pro ducatu per terrā alicuius vt securius vadat. Dicunt autem doctores iuris: q̄ theolonia antiqua imposita a principibus vel regibus: z p̄cipue auctoritate ecclesie z ex iusta causa: puta pro defensiōe strate publice vel fidei vel patrie vel pro reparatione pōtium licite recipiunt: al̄s erit rapina. xliij. q. iij. Si cui aliquid contra formam istam acceptum est: et debet reddi ei a quo acceptum est si sciri potest: alias cum consilio ecclesie in p̄as causas erogandum est. Si autem sunt iusta theolonia: id est propter iustam causam imposita: tam nouū q̄ antiquū: tenentur mercatores soluere theoloniū. Et si subtraxerint furtum cōmittūt: z tenent ad restitutionem. Illud intellige quando recipiens facit id propter quod institutum est theoloniū. Alias possunt sup hoc adire iudicem vel non soluere: quia non seruanti fidem: nō est fides seruāda. distin. lxi. §. his omnibus. Clerici vero siue ecclesiastice plone non debent dare theoloniū: nec tenent dare de personis suis vel de rebus que nō negociandi causa deferunt vel deferre faciunt. Alioquin extorquent ab eis si persone singulares sint ipso facto sunt excommunicati. Aniuersitas vero si est: tūc est interdicta: a quibus non potest relaxari: nisi restitutione facta z de precepti transgressione satisfecerint. vt patet extra de cens. ca. Quāq̄. libro. vi. Et has sententias ep̄i dicunt p̄mulgari facere. Et idē est si exigat pedagia vel guidagia. vtz extra de cens. c. p̄nti in cle. Tertio sic peccant q̄ nocumenta reipublice inferunt puta monetas falsificādo in pondere vel valore: vel argentū semiplene depurgādo. Tales fures exurunt in aqua bulienti. vtz. ff. de falsariis monetarū. l. ii. nec talis moneta liberat soluentem ff. de purgationib⁹. l. eligerāt. Et dicit moneta q̄a monet nos ne fraus fiat in ea emēdo v̄ v̄dendo. Dicit iudei q̄ abraam fuit primus qui induxit formā nūmoz egyptiis vt recitat Sobolin⁹ in chronica sua. Ad p̄ma moneta legit Bene. xliij. tpe sue fuisse

A dū abraam voluit emere terrā p̄ sepultura Sare. Ubi dicit. Dñe mi terra quam postulas q̄dringentis siclis valet. Istud est p̄ciū inter te et me etc. Cū hoc audisset abraam appēdit pecuniā quā ephron postulauerat q̄dringentos argēti siclos p̄bate monete. Ubi quatuor tanguntur ad monetā requisita. Primo materia: quā dicit argentuz. Forma quā siclus. P̄odus quā appēdit: et valor: quia q̄dringentis siclis. Siclus em̄ grece dicit stater: qui viginti obulos valet siue decem scrupulos. Papias dicit quod stater est nūm⁹ qui et siclus dicitur est. Primo requiritur materia: quod esse argētea vel aurea: quā p̄mo fiebant nūmi de corio pecudū: et signabantur ut dicit Iliod. xvj. li. Etyim. c. xvij. Iō dicit pecunia a pecudib⁹: vel ideo quā quicquid antiqui habebant totū in pecudib⁹ habebant ut ptz. j. q. iij. ca. totū. Dicit Iliodo. vbi. s. A saturno ene⁹ nūmus inuē⁹ est. Ipse signari nummos et inscribi instituit: p̄pterea saturno erariū a gētib⁹ cōsecratū est. Nunc autē fit de materia argētea et aurea rara et nobili. Iō falsificātes aurū et argentū sunt falsarij monetarū: ut sunt alchimiste. Dicit Albert⁹ in li. mineraliū Auicennā dixisse. Sciant artifices alchimie spēs rerū transmutari nō posse: sed filia hīs facere: ut tingere rubrū citrino: ut aurū videat. Idē dicit mgr̄ Egidius in quolibetis suis. Unde Francisc⁹ petrar. li. j. de re. vtri. foru. cap. cx. Respōdit discipulo dicēti. Spero alchimie p̄speros exit⁹. Respōdit. Adirū est vnde id speres: quod nec tibi vnq̄ vere accidit: nec cuiq̄ et si accidisse nonnullis fama fuit. Sequitur. Nota si ne aliquos prudentes i reliquis hac infantia laborare: et quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos: dū opulētiores fieri student. Sequitur ibidem. Dicit discipulus. Promissum ab artifice aurū spero. Respondit. Qui tibi aurū suū spōdet: cum tuo auro improuisus aufugiet. Sequitur. Magna mihi promittit. Respōdit. Primū suā pellit in op̄iā. Est em̄ fere mendicū genus hominū: cum quod se pauperes fateant vitare alios volūt: quā si aliena illis quā p̄p̄ia molestior sit paupertas. Dubitatur quare raro alchimie artes aut nunq̄ attingant? Respondet: si per ar-

tem deberet fieri aurū: oporteret scire modum et processum nature in generatione: ex quo ars est imitatrix nature. Modus propter defectū et imperfectionē particularis philosophie specialiter circa mineralia: talis modus nondum est a philosophis concorditer conscriptus. Sed vnus opinatur quod aurum tali modo et ex talibus materialibus fiat. Alius alio modo. Ideo casuale est si aliquis attingit per artificialem applicationem actiuorum et passiuorum auri et argenti. Secunda est quod constat argenti vniū et sulphur esse materialia metallorum: et agens esse calorem dirigentem et tamen difficillimum est scire proportionem commixtionis materialium: quam proportionem requirit generatio auri. Et dato quod talem proportionem a casu attingant: non possunt illam in alia operatione resumere propter latentes varietates materialium et actiuorum et passiuorum applicationem. Tertia causa est peccatus auaricie aut vane curiositatis: propter quod sunt indigni consequi talem scientiam: quia abuterentur ea ipsi in perditionem animarū. Quarta causa quā diabolus introducet antichristum mediante auro et argento. Ideo ipm̄ effectum artis nititur impedire: ut tempore suo charum sit aurum et argentum. Et sic patet quod deus et diabolus resistunt practicatoribus huius artis: qui non sunt contenti auro et argento: quod per naturam deus hominibus fecit. Ista ars merito prohibenda esset a legislatoribus christianis. Primo quia fabricare student idola auaricie: que sunt aurū et argentum: quia dicit apostol⁹. Auaricia est idolorū seruit⁹. Secundo: quia sicut Aristot. nūm̄isma debet eē rare ut sit carum. Uilesceret autē nūm̄isma multiplicato auro et argēto p̄ talem artē. Tercio quia attēto quod demones sciunt per applicationē actiuorū naturalium ad passiuā facere aurū et argentū: faciliter auaricia et cupiditate p̄uertēte et excecāte homines recurrerent ad demones pro informatione in tali arte. Quarto: quia ut experientia patet practicante artis cupiditate et excecāte. Etiam vocatos sapientes sophisticat: deceptores multiplicat: principes infatuat: diuites depau-

Preceptum Septimum

Eperat: paupes ofno denudat. Adultos de-
 prauat: et damnatos turpiter condemnat:
 hunc suspēdendo: illum comburendo. Qui
 bus non obstantibus adhuc occulte labo-
 rant in penetralibus regum et principū in-
 ardescēte cupiditate et curiositate sacer-
 dotum et laicorum: quia a maximo usque ad
 minimū omnes auaricie student. Qui exē-
 plum recitat Martinus in chronica sua an-
 no dñi. dcccc. xlvij. q. otto secundus impe-
 rator: cum teutonicis longobardis et gal-
 licis ac rhomanis et beneuentanis: terga
 vertentibus christianorum exercitus pene omni-
 no esset extinctus. Imperator vero ad mare
 prouentens: quosdam ut ipm in nauim reci-
 perent rogauit: asserens se fore vnum ex
 militibus imperatoris. Qui suscepto eo in na-
 uim considerantes dispositionē et decorez
 ipsius loquebantur grece. Et vidētes ipsum
 non intelligere et cōsiderātes qd ipse eēt im-
 perator: et qd vellēt ipsum cōstantinopolim
 ducere ad imperatorē suū. Ad imperatorē
 intelligens et grauitē dolens circumuenit
 ipso asserens se magnā pecuniā et aurum
 reconditū habere ī siliciā: ut illuc irēt: et ac-
 cepta pecuniā simul cum gaudio propera-
 rent. Ipsis autēz ppter hoc ad littus acce-
 dentibus imperator vidit epm in armis pro-
 bum petri nomine: et inuocato suo auxilio
 omnes nautas scz lxx. trucidauerūt. Et sic
 p virtutē apli petri quē inuocabat impera-
 tor: liberatus fuit. Hec Martinus. Secun-
 do requirit in moneta debita forma. Ideo
 dicitur Gen. xliij. siclus. Quādo em̄ homines
 ceperunt primo mercari mediante mone-
 ta nondum erat in ea impressio vel imago:
 sed vna portio argenti vel eris dabat pro
 potu vel cibo. Que quidē portio mensura-
 batur ad pondus. Sed quia tēdiosum erat
 ita crebro ad trutinā recurrere nec bene po-
 terāt pecuniā mercaturis equiparare per
 pōdus: cum etiā venditor ut in pluribus
 non poterat cognoscere metalli substantiā et
 siue modum mixtionis: ideo per sapientes
 illius tēporis prudēter prouisum est qd por-
 tiones monete de certa materia et deter-
 minati pōderis essent: et qd in eis imprime-
 retur figura que cunctis notoria esset et si-
 gnificaret quantitātē materie numismatis

et ponderis veritate: qua posset valor mo-
 nete sine suspitione et labore recognosci:
 sicut patet Math. xxij. cum ch̄s dixit. Lu-
 tus est hec imago et subscriptio: Hoc ostē-
 dunt antiqua nomina monetarū. Nā dicit
 numisma fm̄ Irido. vbi supra: quia nomi-
 nibus principū effigisq; designatur. Numi-
 mi autē a numa rege romanorum vocati sunt
 qui eos apud latinos imaginibus notauit:
 et titulo nominis sui inscripsit. Sunt ergo
 falsarij monete tales formas et imagines
 falsificantes. Tertio requiritur ibi pōdus.
 Ideo sequit̄ vbi supra: et appendit. Ergo il-
 li grauitē peccant in rempublicam qui ab-
 sciundunt nummos seu radunt. Similiter il-
 li qui cōstant antiquos nummos in massas.
 Iij fm̄ Aristo. reprobantur in tertio poli-
 ticoz: et vocat̄ oblatica id est ponderis ex-
 cessiua: et tales sūt fures reipublice. Quarto
 requirit̄ in eo valor. Ideo sequit̄ ibidem
 quadringentis siclis. Si quis igitur facit
 monetā plus vel minus valere falsarij est:
 ut quando reprobant bonā et aliam permit-
 tunt transire ut habeant de ea bonum lu-
 crum. Et tales falsarij sunt infames. et l. de
 falsarijs. l. j. Puniantur em̄ vltimo sup-
 plicio. Et si quis militum huiusmodi perso-
 nam suspectaz de custodia exire fecerit: ca-
 pite puniat̄: domus vero ī qua hec ppetra-
 ta sunt fisco vendicet. Ibidem in. l. ij. Et
 am̄ punit̄ pena ignis. Quarto peccant fur-
 rando rempublicā omnes mercatores fal-
 sificantes suas mercantias: mensuras: pō-
 dera vlnas et c. Et tales etiam sunt fures
 reipublice: sed de illis post erit spēialis ser-
 mo: ideo ad p̄sens breuiter transeo. Quinto
 contra hoc peccant in rempublicam hos-
 pites qui vocātur proprie stultrauber: qui
 nimium computant suis hospitibus: et ha-
 bent iniustam mensuram et vinum nociue
 temperant ppter lucrum. Etiam permittunt
 homines scienter inebriari: maledicere pa-
 ximis blasphemare deū et sanctos aut lu-
 dere et taxillare. Etiam permittūt meretri-
 ces scienter intrare domos suas et pecca-
 re cum hospitibus eoz: et sic erunt rei om̄
 illoz peccatoz. q̄a dicit̄ extra de iniurijs.
 et damno dato. c. si culpa. Qui occasionem
 damni dat damnum dedisse videt̄. Et coler

Alientes et facientes pari pena plectendi sunt. lxxvj. di. 7. c. facies. Etiam administrat aliquando hospitibus suis cibaria inhibita propter lucrum: ut in quarta feria carnes et butyrum in sextis feriis. In quo non modicum peccat tam comedentes quam etiam administrantes nisi sint infirmi. Patet extra de obseruan. seiu. c. consilium. Sexto peccant pro modo furti laboratores coes: qui hoc faciunt in tribus vel quatuor diebus: quod possunt facere in uno vel duobus: facientes directe contra illud preceptum naturalis legis. Quod tibi non vis fieri: alteri ne feceris. Sed ipsi minime vellunt quod alius eis sic laboraret. Et tales etiam sunt fures reipublice: et tales tenentur ad restitutionem. Septimo peccant in rempublicam omnes artifices falsificantes suos labores: sicut pistores si pistant panem cantabricium aut in parua quantitate nimia: aut est semicoctum: et tamen inde recipit equale pretium. Sic etiam peccat sartor: qui infideliter laborat: aut nimium recipit pro salario: quod accipit aliquando tres solidos: sed vix meruit duos. Sic etiam peccat contra rempublicam textrices et textores qui subtrahunt partem staminis aut filorum: sic etiam peccant mercatores: qui falsificant sua mercata: sic braxatores et cappones qui vendunt vinum corruptum: et penestici vendentes butyrum corruptum. Sic etiam peccant sutores qui corium comburunt et faciunt sotulares: et pellifices quando faciunt pellicea de pellibus corruptis aut rimiculosis etc. De alijs officijs peccata eorum redundant in magistros gildonum qui talia non corrigunt: quia consentientes et facientes pari pena plectendi sunt: nec caret scrupulo societatis occulte: qui manifesto facinorosi desinunt obuiare. vtz. ca. error. lxxxiij. di. Tertius modus furandi rempublicam est in expendendo quasi bona reipublice dilapidant ultra necessitatem a gubernatoribus reipublice. Nam magnam peccatum est dilapidare bona propria: ergo grauius peccatum est consumere superflua bona communitatis. Sic etiam peccant illi officiales communitatis qui propria percurant utilitatem de pecunijs vel bonis ciuitatis. Et hoc de iure minime facere possunt: nisi habeant licentiam a ciuitate. Quod patet pro tale exemplum. Fuit quidam ciuis bononensis de maiore

rebus que communitati fuit infidelissimus: bona communitatis dilapidando: recipiendo qua litercumque potuit. Qui dum iacuit in agone voluit ordinare testium dicens notario. Scribe. Omnia bona que relinquo do uxori et filio meo. Corpus meum do vermibus: animam vero trado diabolo trucidanda impetuum. Audientes hoc circumstantes fuerunt territi et dixerunt. Cur sic animam daret diabolo: quod nullo modo deberet facere. Respondit. Quod scripsi scripsi. Adducti fuerunt viri spirituales: ut eum a tali proposito auerterent: et ille minime facere voluit. Qui eum finaliter interrogauerunt: cur sic animam daret diabolo. Respondit. Ego defraudaui communitatem quasi in mille ducatis: quos ego inutiliter consumpsi: quos restituere non possum. Et sic in tali desperatione mortuus est: et in ecclesia sepultus. De mane inuenerunt eum reiectum de sepulchro tanquam indignum in tali loco sepeliri. Qui iterum terra coopertus est: et in nocte sequenti fuit tantus strepitus in ecclesia causatus et sonitus campanarum quod vicini putauerunt ecclesiam funditus submergi: et inuenerunt cadaver illud de ecclesia electum. Tandem corpus illud proterunt in unam fonteam plenam aqua: in qua diabolus horribilia operabatur: ita quod nemo erat ausus accedere seu appropinquare ad eam.

¶ Non furtum facies.

Quarto peccant contra illud preceptum raptorum. vt patet 3. xliij. q. vj. c. penale. Dicit ibidem Augustinus. Penale est occulte auferre: multo maioris pene est visibiliter eripere seu auferre. Ergo rapientes siue occulte siue palam habent preceptum suum. Furti enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei aliene. Non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit. Atque furti nomine in lege veteris testamenti et rapinam intelligi voluit. Aperte enim significauit quicquid illicite rei proximi auferat. Hec Augustinus. Sic patet quod magis delinquit raptor quam fur. Idem patet in institutis de vi bonae rap. in principio. Omnis raptor est fur: vt patet ibidem. Et sunt in rapine in quatuor gradus: scilicet